

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

เด็กและเยาวชนเป็นประชากรกลุ่มที่ใหญ่ประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรไทยทั้งหมด จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประชากรไทยในปี พ.ศ.2530 เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี 18.93 ล้านคน และเยาวชนอายุระหว่าง 15-24 ปี อีก 11.73 ล้านคน รวมเป็น 30.64 ล้านคน หรือร้อยละ 53.60 ของประชากรทั้งประเทศ เด็กและเยาวชน 30 ล้านคนนี้เป็นกลุ่มคนที่กำลังเจริญเติบโตมีความสำคัญต่ออนาคตของประเทศมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง

เด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาหลายด้านตั้งแต่การขาดผู้เลี้ยงดู และการเลี้ยงดูที่ดี ทั้งในด้านอาหาร สภาพชีวิต ความเป็นอยู่และจิตใจ ในด้านการให้ความรัก ความอบอุ่นมั่นคง ปัญหาการศึกษาและสภาพแวดล้อม ปัญหาการถูกระงับเอาเปรียบในเรื่องแรงงาน การถูกบีบบังคับให้เป็นหญิงโสเภณี และการทารุณกรรม โดยที่ทั้งรัฐบาลหรือแม้แต่ผู้ใหญ่โดยทั่วไป ยังไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้อย่างจริงจัง และยังไม่มีความจริงจังที่จะติดตามศึกษาค้นคว้า และดำเนินการแก้ไขปัญหาระดับชาตินี้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ นอกจากหน่วยงานเล็ก ๆ ที่มีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของงานประชาสงเคราะห์ หรือเป็นหน่วยงานส่งเสริมกิจกรรมเยาวชนที่ทำงานได้ค่อนข้างจำกัด (วิทยากร เชียงกูล 2532:18)

การพัฒนาเศรษฐกิจให้ทันสมัย นอกจากจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง การผลิต การส่งออก การมีงานทำ การกระจายทรัพย์สินและรายได้แล้ว ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของสถาบันครอบครัวกล่าวคือสภาพการผลิต และการบริโภคทำให้ครอบครัวแบบขยาย คือ คู่แต่งงานอยู่บ้านเดียวกับพ่อแม่ เด็ก ๆ มีปู่ย่าตายาย ลุง ป้า น้าอา ช่วยดูแล เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เด็กอยู่กับคนใช้หรือสถานเลี้ยงเด็ก ทำให้เด็กขาดความอบอุ่น และความรู้สึกมั่นคง

นอกจากนี้ในระบบของการศึกษา ทำให้ต้องมีการแข่งขันกัน พ่อแม่ทุกคนมองเห็นความสำคัญของการศึกษา เพราะอนาคตของลูกไม่ได้ผูกติดอยู่กับเงินทอง กองมรดกหรือ

ชาติตระกูลอย่างมากมาย ดังเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต หากแต่มาผูกพันกับความสำเร็จและความก้าวหน้าทางการงาน เมื่อทุกคนมองเห็นความสำคัญของการศึกษา บัญหาก็มีมากขึ้น

พ่อแม่หลายคนจึงได้พยายามผลักดันลูกของตนให้เรียนได้ดี เรียนให้เก่งและมีงานดี ๆ ทำ จึงได้มีการกวัดกัน บังคับเคี่ยวเข็ญในเรื่องของการเรียน โดยไม่ค่อยมองหรือมองไม่เห็นในเรื่องของความพร้อมและความสามารถทางสติปัญญาของลูก ผลก็คือทำให้เด็กท้อแท้ ซึมเศร้า เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียน และพ่อแม่บางคนมักจะพูดเปรียบเทียบกับลูกของตนฟังว่า เรียนสู้เด็กข้างบ้านไม่ได้ ซึ่งพ่อแม่อาจจะพูดด้วยความน้อยใจ ที่มีลูกเรียนไม่ดีหรือให้ลูกเกิดความมานะพยายามเรียนให้ดีขึ้นก็ตาม เด็กบางคนหรือเด็กอีกหลายคน เมื่อได้ฟังคำพูดเช่นนี้ แทนที่จะพยายาม ก็จะกลายเป็นหมดกำลังใจที่จะเรียน หรือหมดความภาคภูมิใจในตนเอง และเมื่อเด็กมาโรงเรียน ความหวังดีของครูก็ออกมาในลักษณะเคี่ยวเข็ญมากเกินไป ลงโทษ หรือประจาน เมื่อเด็กทำงานที่ตนเองมอบหมายไม่สำเร็จ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ได้ทำลายความรู้สึกที่ดีงาม และกำลังใจของเด็กลงไปไม่น้อย

และจากการศึกษาเรื่องเด็กของนายแพทย์ฉวี สิงหวิสัย (2525:3) โดยการสุ่มตัวอย่างเด็กประถมต้น 100 คน ไม่คำนึงถึง เพศ อายุ และได้ทำนายโดยอิงสถิติขององค์การอนามัยโลกว่าในอีก 20 ปีข้างหน้า เด็ก 100 คน จะมีปัญหาทางสุขภาพจิตอย่างรุนแรง ประมาณ 8-10 คน และใน 1-2 คน ก่อคดีอาชญากรรม ซึ่งอาจต้องใช้เวลาหนึ่งในคุก 3-4 คน จะมีลักษณะความบกพร่องทางเชาวน์ปัญญา ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือที่ถูกหลัก จะดำรงอย่างยากลำบาก และจะเป็นภาระแก่สังคม จำนวนที่เหลือประมาณ 30-50 คน จะไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข หรือใช้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาทางด้านอารมณ์ และบุคลิกภาพ ดังนั้นครูประจำชั้นที่มีเด็กอยู่ในความดูแล 40 คน เราอาจคาดได้ว่าในชั้นปลายของชีวิตเด็กเหล่านี้ ประมาณ 17-26 คน จะมีลักษณะการแสดงออกได้ตั้งแต่การหมดความสุข การใช้เวลาไปอย่างไร้ประโยชน์ การก่ออาชญากรรม และมีอาการทางจิต

จากสภาพเศรษฐกิจที่บีบรัด และสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จนทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมาจนนั้น ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ จนเป็นที่ปริวิตกของพ่อแม่ และคนทั่วไปจำนวนมาก คือจะเลี้ยงลูกอย่างไรให้มีคุณภาพ จะเลี้ยงลูกอย่างไรให้เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ จะเลี้ยงลูกอย่างไรให้รอดพ้นจาก พฤติ-

กรรมเบี่ยงเบน เพราะการอบรมเลี้ยงดูหลากหลายในปัจจุบันนี้เป็นปัญหาที่สลับซับซ้อน และมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กโดยตรง พ่อแม่ยุคก่อน ๆ อาจไม่ค่อยให้ความสนใจ และเห็นความสำคัญในเรื่องนี้มากนัก เนื่องด้วยสังคมในยุคนั้นยังไม่สูกองมเพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก และกระแสการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคลยังไม่ประทุให้เห็นเด่นชัด และเราต้องยอมรับว่าเด็กนั้นไม่ว่าจะมีพื้นฐานทางครอบครัวหรือสังคมเช่นไร ไม่ว่าจะร้องหรือฉลาดเพียงใด เด็กจะต้องพบความจริงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าตัวเองนั้นจำเป็นต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น ดังนั้นเราจะทำอย่างไรให้เด็กเหล่านั้นอยู่ได้ด้วยตัวเองด้วยการใช้สติปัญญาความสามารถที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีความกังวลหรือหวาดกลัว หรือฉลาดไม่กล้า หรือแยกตัวโดดเดี่ยว ไม่น่าใจ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของสุขภาพจิต

ด้วยเหตุนี้โรงเรียน ได้ตระหนักถึงความสำคัญในด้านสุขภาพจิต จึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาสุขภาพจิต เพื่อจะได้เข้าใจสภาวะสุขภาพจิตของนักเรียน และมูลเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งจะได้นำผลจากการศึกษาครั้งนี้ไปใช้ป้องกัน แก้ไขและส่งเสริมสุขภาพจิตของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม เพื่อนักเรียนจะได้เติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณค่า มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม อันจะเป็นพลังในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาสุขภาพจิตของนักเรียน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัญหาสุขภาพจิตของนักเรียน เมื่อจำแนกตามสถานภาพทางครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ลำดับการเกิด ระดับชั้น และคะแนนเฉลี่ยสะสม (G.P.A.)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การที่ได้ทราบถึงปัญหาสุขภาพจิตของนักเรียนจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ ได้เข้าใจถึงพฤติกรรม แนวความคิด และความต้องการของเด็กได้ดียิ่งขึ้น ทำให้สามารถนำไปปฏิบัติต่อเด็กได้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อช่วยลดปัญหาลงได้บ้าง
2. เป็นการวิเคราะห์ปัญหาสุขภาพจิตของนักเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลไว้ใช้ในการช่วยเหลือ ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาส่งเสริมสุขภาพจิตของเด็กในรูปแบบที่เหมาะสม

3. เป็นแนวให้ทราบว่า ตัวแปรต่าง ๆ ที่ศึกษานั้น มีผลกระทบต่อปัญหาสุขภาพจิตของเด็กนักเรียนหรือไม่อย่างไร

สมมติฐานของการวิจัย

1. สถานภาพทางครอบครัวของนักเรียนต่างกัน มีปัญหาสุขภาพจิตต่างกัน
2. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวต่างกัน มีปัญหาสุขภาพจิตต่างกัน
3. ลำดับการเกิดต่างกัน มีปัญหาสุขภาพจิตต่างกัน
4. ระดับชั้นทางการศึกษาต่างกัน มีปัญหาสุขภาพจิตต่างกัน
5. คะแนนเฉลี่ยสะสมต่างกันมีปัญหาสุขภาพจิตต่างกัน

ตัวแปรที่ทำการศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่
  - 1.1 สถานภาพทางครอบครัว
  - 1.2 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว
  - 1.3 ลำดับการเกิด
  - 1.4 ระดับชั้น
  - 1.5 คะแนนเฉลี่ยสะสม (G.P.A.)

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

1. สุขภาพจิต หมายถึง ความสามารถของสภาวะจิตใจ และอารมณ์ที่พึงพอใจ หรือไม่สบายใจในการปรับตัวเข้ากับสังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยภาวะสุขภาพจิต 5 ด้าน คือ อาการทางกายที่เนื่องมาจากจิตใจ มโนภาพแห่งตน ความซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความก้าวร้าว

ลักษณะต่าง ๆ ของภาวะสุขภาพจิต 5 ด้าน ของการศึกษาคั้งนี้คือ

1.1 อาการทางกายเนื่องจากจิตใจ หมายถึง ความเจ็บป่วย เกี่ยวกับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย อันเนื่องมาจากความไม่สบายใจ ความทุกข์ใจ โดยไม่มีพยาธิสภาพทางร่างกาย เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง ปวดต้นคอ มือ หรือเท้าสั่น เมื่อรู้สึกไม่สบายใจ

1.2 มโนภาพแห่งตน หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเอง ทั้งทางบวก และทางลบ เช่น ความภาคภูมิใจในตนเอง ความมีบมด้อย ความรู้สึกว่าคุณค่า มีความสามารถ และความเชื่อมั่นในตนเอง

1.3 ความซึมเศร้า หมายถึง ความรู้สึกเศร้าหมอง ว่าเหว และถูกทอดทิ้ง หมดกำลังใจง่าย ๆ รู้สึกเบื่อหน่าย ท้อแท้จนไม่อยากทำอะไร และสิ้นหวัง ขาดความสนใจ ในสิ่งต่าง ๆ

1.4 ความวิตกกังวล หมายถึง ความรู้สึกกลัวในเรื่องต่าง ๆ โดยไม่มีเหตุผลสมควร หรือกลัวในเรื่องต่าง ๆ ที่ยังไม่เกิดขึ้น และวิตกทุกข์ร้อนในเรื่องต่าง ๆ ตลอดเวลา หงุดหงิดง่าย ๆ

1.5 ความก้าวร้าว หมายถึง การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ในลักษณะที่ไม่เหมาะสม เช่น อยากรทำลายสิ่งของ หรือทำร้ายผู้อื่นด้วยคำพูด โต้เถียงโดยไม่มีเหตุผล มีความรู้สึกโต้แย้ง ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ มักมีเรื่องทะเลาะกับคนอื่นอยู่เสมอ

2. นักเรียน หมายถึง นักเรียนชาย หญิง ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2, 3, 4, 5 และ 6 โรงเรียนสาริตถะศึกษาสาส์ตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น ปีการศึกษา 2535

3. สถานภาพครอบครัว หมายถึง สภาพการอยู่ร่วมกันของบิดา มารดา ในลักษณะที่บิดามารดาอยู่ด้วยกัน บิดามารดาหย่าร้างกัน บิดามารดาเสียชีวิตหรือคนใดคนหนึ่งเสียชีวิต

4. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว หมายถึง ระดับรายได้ของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ซึ่งมีได้เป็นบิดามารดา แต่เป็นผู้เลี้ยงดูนักเรียน แบ่งเป็น 3 ระดับคือ

4.1 ฐานะทางเศรษฐกิจสูง หมายถึง ระดับรายได้ของบิดา มารดาต่อเดือนมากกว่า 20,001 ขึ้นไป

4.2 ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง หมายถึง ระดับรายได้ของบิดา มารดาต่อเดือนตั้งแต่ 8,001-20,000 บาท

4.3 ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ หมายถึง ระดับรายได้ของบิดา มารดาต่อเดือนไม่เกิน 8,000 บาท

5. ลำดับการเกิด หมายถึง ลำดับที่ของนักเรียนในจำนวนบุตรทั้งหมด โดยแบ่งออกเป็น

ลูกคนโต หรือลูกคนเดียว

ลูกคนกลาง และลูกคนสุดท้อง

6. ระดับชั้น หมายถึง ระดับชั้นที่นักเรียนกำลังศึกษาอยู่ แบ่งเป็น 2 ระดับคือ

6.1 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง นักเรียนที่เรียนอยู่ในชั้น ม.1 ม.2

และ ม.3

6.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง นักเรียนที่เรียนอยู่ในชั้น ม.4

ม.5 และ ม.6

7. คะแนนเฉลี่ยสะสม (G.P.A.) หมายถึง ระดับผลการเรียนของนักเรียน แบ่งเป็น 3 ระดับดังนี้

7.1 ระดับผลการเรียนต่ำ หมายถึง นักเรียนที่มีผลการเรียนไม่เกิน 1.50

7.2 ระดับผลการเรียนปานกลาง หมายถึง นักเรียนที่มีผลการเรียนอยู่ระหว่าง 1.51-2.50

7.3 ระดับผลการเรียนสูง หมายถึง นักเรียนที่มีผลการเรียนอยู่ระหว่าง 2.51-4.00